

INSTITUTUL DE FETE HENRIETTE VAUTIER. CONTRIBUȚII LA ISTORIA ÎNVĂȚĂMINTULUI BRAȘOVEAN

de SILVIA POPA

Viața culturală a orașului Brașov, în toate domeniile de activitate și în mod deosebit în învățămînt, a cunoscut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea o dezvoltare din ce în ce mai amplă, concomitent cu creșterea forțelor de producție capitaliste.

După revoluția din 1848 „în condițiile înlăturării privilegiilor feudale și ale accentuării pătrunderii relațiilor capitaliste se dezvoltă și burghezia; mai puțin însă cea românească decît cea germană și maghiară”¹.

În cadrul orînduirii capitaliste atît burghezia săsească și maghiară, ocrotite de autoritățile de stat, cît și cea românească, care-și croia singură drumul, luptă cu perseverență să-și creeze instituțiile de bază ale unei culturi moderne izvorîte din aspirațiile și interesele lor.

Pentru burghezia română, pe lîngă presă, problema dezvoltării unui învățămînt cît mai complex se impunea ca o necesitate nu numai de cultură-lizare, dar și de afirmare pe plan social și politic în lupta pentru eliberare națională.

Încă din anul 1835, George Barițiu, în celebra sa „Disertație” despre școli subliniasc categoric importanța dezvoltării învățămîntului pentru români: „Școli, școli sînt de lipsă bărbați brașoveni, școli”².

Pînă în anul 1850, cînd ia ființă învățămîntul liceal românesc, la Brașov existaseră pentru români numai școli primare.

În Șcheii Brașovului își continua existența prima școală românească de pe întreg cuprinsul țării, documentar atestată încă din anul 1495³. În cartierul

---

¹ B. Surdu, în *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, ed. a II-a, București, Edit. Academiei, 1963, p. 168.

² Vasile Netea, *George Barițiu, Viața și activitatea sa*, București, Edit. științifică, 1966, p. 62.

³ Andrei Barseanu, *Istoria școalelor centrale române gr. or. din Brașov*, Brașov, Tipografia Ciurcu et. comp. 1902, p. 4.

Cetatea, românii reușiseră să înființeze în 1834 o școală care va cunoaște o înflorire deosebită odată cu venirea lui George Barițiu, ca profesor, în 1836⁴.

Anul 1850 marchează o dată importantă în dezvoltarea învățămîntului românesc brașovean. Este anul cînd prin strădania obștei românilor brașoveni se pun bazele gimnaziului românesc, care va deveni una din cele mai importante instituții de cultură nu numai din Brașov, dar chiar din întreaga Transilvanie. În 1869 se înființează apoi și o școală comercială superioară românească⁵.

În modul acesta, deși numărul școlilor primare și medii românești la Brașov era redus față de numărul populației respective, totuși rolul lor a fost hotărîtor în educarea tineretului, mai ales în ceea ce privește pe băieți, fetele neputînd urma decît cursurile primare⁶.

Educația fetelor, mai ales pentru cei înstăriți, a fost o preocupare constantă a burgheziei brașovene, care se cerea rezolvată la nivelul condițiilor epocii moderne, cînd învățarea limbilor străine, a muzicii, picturii și dansului erau considerate ca indispensabile.

La început, problema educării fetelor din familiile burgheze a fost rezolvată cu ajutorul profesorilor particulari. Întrucît aceștia erau rari și costisitori, s-a recurs la înființarea unor institute cu programe de învățămînt asemănătoare instituțiilor similare din Europa.

Brașovul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea cunoaște mai multe asemenea institute pentru fete: Philippine Barrou, Emilia Humpel, Marie Joanelli, Henriette Vautier, dar dintre acestea numai ultimul — care formează obiectul acestei prezentări — a fost mai bine organizat fiind aproape cinci decenii (1854—1899).

Preocupări pentru asigurarea unui învățămînt corespunzător, care să completeze cunoștințele elementare primite de fete în școala primară, au existat mai multe în epoca respectivă.

În 1850, sub conducerea Mariei Nicolau, ia ființă Reuniunea femeilor române care a încurajat funcționarea școlii primare cu patru clase pentru fete⁷.

Din 1855 au luat ființă cursuri de mîină, iar din 1868 funcționează un fel de școală profesională practică pentru eleve. Abia în 1886, sub președinția Mariei Secăreanu, Reuniunea a reușit să deschidă o școală internat

⁴ Vasile Netea, *op. cit.*, p. 63.

⁵ Andrei Bârseanu, *op. cit.*, p. 187.

⁶ Andrei Bârseanu, *op. cit.*

⁷ Maria Baiulescu, *Reuniunea femeilor române din Ardeal*, in „Boabe de griu“, an. 1, nr. 10, dec. 1930, p. 602 - 604.

pentru fete, unde după cele patru clase primare se continua educația. Aceasta funcționa cu șapte eleve (dintre care una era bursieră) și cu o profesoară, Elena Wagner, care predă gospodăria și lucrul de mână. Cursul dura doi ani, iar elevele erau familiarizate cu industria casnică, menaj, în primul rând, și numai cu mult mai târziu, din 1910, sub conducerea Mariei Baiulescu s-a introdus și studiul limbii și literaturii române, maghiara, germana etc.⁸.

Militant de seamă al „Asociațiunii transilvănene pentru literatura română și cultura poporului român“, la Sibiu, George Barițiu a menționat de multe ori necesitatea înființării unei școli gimnaziale de fete, idee pe care a susținut-o încă de la începuturile activității sale pedagogice și asupra căreia a insistat de nenumărate ori. Aceasta va prinde viață odată cu inaugurarea propusă pentru 20 octombrie 1883 a unei școli și a unui internat pentru fete, susținute de „Asociațiunea“ din Sibiu⁹.

Încă din primii ani ai șederii sale la Brașov, George Barițiu atrăgea atenția asupra importanței educației fetelor, viitoare soții și mame, cărora le-a dedicat articolul „Educație“, arătând că manualele școlare trebuie citite și de către acestea¹⁰.

Acestei cerințe de educație a fetelor într-o formă avansată, superioară școlii primare, i-a răspuns într-o bună măsură institutul de învățământ al Henriettei Vautier, care a completat și îmbogățit cunoștințele primite de eleve în primele clase.

*

Institutul particular de învățământ pentru fete al Henriettei Vautier a funcționat la Brașov aproape 50 de ani, fiind înființat cu mult înaintea școlii Reuniunii femeilor române sau a altora de același gen.

Din documente rezultă că Henriette Vautier a venit la Brașov în jurul anului 1850, fiind recomandată autorităților de către Ioan Maiorescu, retras în acea vreme la Viena ca translator în Ministerul Justiției, dar continuând să se intereseze de dezvoltarea învățământului de toate gradele¹¹.

În volumul II al Istoriei Transilvaniei, George Barițiu relatează acest fapt: „Atunci mai întâi s-a deschis în Brașov și internatul privat prin demoisella Henriette Vautier, fiica orfană a unui colonel austriac de origine belgiană, recomandată de către Ioan Maiorescu de la Viena. Fetele de familie

⁸ Dare de seamă. Jubileul de 50 de ani al școlii 1886—1936, Brașov, Tipografia Astra.

⁹ Vasile Netea, *op. cit.*, p. 289.

¹⁰ *Ibidem*, p. 70.

¹¹ Marin Stoica, *Ioan Maiorescu*, București, Edit. didactică și pedagogică, 1967, p. 15.

cu stare, după ce ieșeau din școlile elementare locale erau date la Institutul Vautier, precum se întâmplă în parte chiar și în ziua de astăzi, ceea ce a schimbat mult educațiunea orientală de odinioară, care-și avea multe părți bune și demne de tot respectul; îi lipseau însă o sumă de cunoștințe, fără de care astăzi nici femeia română nu se mai poate prezenta în societatea modernă alături cu bărbatul de pozițiune mai aleasă...“¹².

Unul din principalele motive ale înființării institutului Henriettei Vautier se datorește atât pătrunderii limbii și culturii franceze în Transilvania, cât și influenței venite din Țara Românească și Moldova.

Într-o scrisoare, Ioan Maiorescu arăta că „e prea încredințat că nouă ne este neapărată trebuință învățătura unei limbi cultivate, și, fiindcă cea franțuzească este mai aproape de a noastră, este mai vrednică să o învățăm decât alta“¹³.

Încă din 1831, în Moldova și Țara Românească se înființează mai multe școli private pentru băieți și fete, în care se învață franțuzește, nemțește, grecește, muzica, dansul ș. a.¹⁴

Numai la București, în 1856, existau 80 de școli private¹⁵.

Burghezia românească transilvăneană în orientarea ei tot mai accentuată spre țările cu o dezvoltare capitalistă avansată, cu noi relații economice și sociale, promovează și în învățământ forme noi.

Astfel apare și institutul Henriettei Vautier ca o expresie a dorinței de pregătire corespunzătoare cu noile cerințe ale unei noi societăți.

Meritul deosebit al școlii înființată de H. Vautier este acela de a fi avut limba franceză ca unul din obiectele principale de studiu înainte chiar ca aceasta să fie introdusă ca materie la gimnaziu. În 1867 și, respectiv, 1869, la recomandarea lui Andrei Șaguna, în liceul brașovean se introduc ca materii limba franceză și desenul, urmărindu-se ea prin cunoașterea acestei limbi să li se înlesnească tinerilor însușirea unei culturi superioare, foarte apropiată de limba și simțămintele lor¹⁶. Studiarea limbii franceze s-a făcut, pe de o parte, ca o necesitate de cunoaștere a limbilor surori, iar pe de altă parte, a concretizat nevoia de contact mai direct cu forme moderne ale vieții, din toate ramurile de activitate umană.

¹² George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, vol. II, Sibiu, Tipografia W. Krafft, 1890, p. 683—84.

¹³ Nicolae Iorga, *Istoria învățământului românesc*, București, Edit. Casa Școalelor, 1928, p. 278.

¹⁴ *Ibidem*, p. 240—252.

¹⁵ *Ibidem*, p. 294.

¹⁶ Andrei Bârseanu, *op. cit.*, p. 160—161.

Datele biografice ale H. Vautier, care apar în actele cercetate, au încă destule neclarități.

Fică orfană a lui Charles Chevalier de Vautier, colonel cezaro-crăiesc, decedat în 1824 la Tarnow în Galiția¹⁷, H. Vautier specifică în Foaia de recensământ din 1869 că este născută la Viena în 1812, fiind franțuzoaică¹⁸.

În răspunsul la cererea noastră, trimis de Kriegsarchiv din Viena se arată însă că Charles Chevalier de Vautier („auch Vautier“), născut în 1756 la Brüssel, a murit în anul 1820 la Tarnow¹⁹.

În Matricula defunctorum din 1899, a H. Vautier, la 24 noiembrie, când se sfârșește din viață, ca loc de naștere este menționat orașul Bruxelles (Brüssel), iar ca vîrstă 96 de ani, deci anul nașterii fiind 1803²⁰.

Sursele de informație din Viena menționează însă ca dată a nașterii Henriettei Albertine Robertine Maria anul 1804, 7 iulie, la Lublin²¹.

Se pare că întinerirea pe care și-a acordat-o (precum și schimbarea anului de deces al tatălui) a fost făcută dintr-un motiv temeinic. Cei 9—10 ani în minus la vîrstă îi aduceau unele micșorări în plățirea impozitelor, întrucît în perioada de început a anilor 1854—1871, când a figurat ca orfana colonelului din armata cezaro-crăiască, a fost scutită de taxe; în plus acest motiv facilitîndu-i și obținerea dreptului de a deschide institutul. Faptul că privilegiul care decurgea din situația de orfană a unui ofițer nu a mai putut fi prelungit o dovedesc numeroasele sale contestații împotriva impozitelor, contestații care au fost respinse definitiv în final de către autorități.

Deoarece între datele consemnate în matricula defunctorum și în informațiile primite de la Viena diferența este doar de un singur an (1803 și 1804), considerăm că acestea sînt cele mai apropiate de adevăr, față de cele declarate de însăși H. Vautier în Foaia de recensământ.

Înființarea și funcționarea institutului

Cu toată recomandarea lui Ioan Maiorescu și probabila susținere a lui George Barițiu, Henriette Vautier a întâmpinat o serie de greutăți în deschiderea institutului său, greutăți făcute și de autoritățile Magistratului.

¹⁷ Arh. st. Brașov (în continuare prescurtat : A. S. B.), Actele Magistratului, nr. 5521/1857, anexa A.

¹⁸ A. S. B., Foale de recensământ din Dosar cu declarații de recensământ, 1869, p. 615—616.

¹⁹ Răspunsul primit la cererea noastră de la Österreichisches staatsarchiv — Kriegsarchiv, Wien, 17 März 1971, Zahl: 41751/70.

²⁰ A. S. B., Decese (XXV), 1895—1910. Parohia romano-catolică. Matricula defunctorum, noiembrie 1899, p. 81.

²¹ Vezi nota 19.

Ani de-a rîndul actele consemnează strădaniile ei continue de a deschide oficial școala, de a-și dovedi competența, pregătirea, de a scăpa de anumite impozite.

Astfel, la 30 ianuarie 1854 Comandamentul militar districtual din Sibiu răspunde că va satisface cererea Henriettei Vautier adresată Guberniului cezaro-crăiesc, militar și civil, de a deschide un institut de fete, după ce aceasta își va fi certificat pregătirea, înaintînd totodată și un proiect referitor la materiile care ar fi urmat să se predea ²².

În februarie același an, se cere un raport asupra moralității solicitantei ²³. Peste puțin timp, la 1 martie 1854, comisarul Iosef Feichtinger înaintează organelor superioare programul de învățămînt al Henriettei Vautier, precum și trei certificate împreună cu raportul despre comportamentul ireproșabil al acesteia ²⁴.

Două dintre aceste certificate anexate erau de la Ignaz Pittner, capelanul catolic și de la preotul român Ioan Petric, care se ocupau de învățămîntul religios al elevelor școlii. De altfel, H. Vautier specifică în programul institutului său că poate asigura dobîndirea cunoștințelor religioase numai pentru elevele romano-catolice și ortodoxe, celelalte urmînd a fi supravegheate în pregătirea din acest punct de vedere de către părinții lor.

Al treilea certificat provenea din partea profesorului particular de limbă franceză, Laurent Lurz Gottier, prin care acesta arăta că domnișoara Henriette Vautier are cunoștințele necesare pentru a preda franceza.

Cu toate aceste dovezi, Magistratul consideră că ele nu sînt suficiente pentru conducerea unui institut de învățămînt, lăsînd aprobarea la latitudinea autorităților superioare din Sibiu ²⁵.

La 21 martie 1854, Comandamentul districtual din Sibiu răspunde că nu există nici un obstacol în deschiderea acestui institut, întrucît H. Vautier, conform programului înaintat, urmează a preda limba franceză și dansul, materii pentru care dovezile din certificatele anterioare sînt concludente.

Se specifică, în continuare, că celelalte obiecte vor fi predate de alți profesori, printre care prof. Preda, predicatorul Wolf ș. a. ²⁶.

La cele de mai sus se alătură, peste puțin timp, încă trei certificate pentru Ignaz Pittner, Andreas Wolf și Iozef Balog, care se ocupau de învățămîntul religios al fetelor de diferite confesiuni și naționalități, menționînd-

²² A. S. B., Actele Magistratului, nr. 1038/1854.

²³ *Ibidem*, nr. 885/1854.

²⁴ *Ibidem*, nr. 1088/1854.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Arh. st. Sibiu, Fondul Distrikts Kommando, fasc. 683/5, nr. 2802/1854

du-se totodată că forurile superioare ale acestora nu se opuneau activării lor în cadrul corpului didactic al institutului Henriettei Vautier²⁷.

La 6 mai 1854, Comandamentul militar districtual din Sibiu comunică Magistratului brașovean în legătură cu cererea de autorizație a H. Vautier că s-a aprobat deschiderea școlii prin decretul nr. 5684 din 20 aprilie 1854, atrăgându-se atenția că profesorii care predau la acest institut sînt obligați să-și anunțe forurile eclesiastice și laice pentru a se asigura că participarea lor nu întîmpină nici un fel de obiecții²⁸.

Avînd toate aprobările și funcționînd deja, H. Vautier întîmpină totuși unele greutăți în desfășurarea oficială a activității sale de conducere a unei școli. În acest sens solicită de la Magistrat, din nou, la 30 iunie 1856, un certificat care să ateste aprobarea acordată pentru deschiderea institutului de educație a fetelor, act ce i se va elibera la 1 iulie 1856²⁹.

Străină de oraș, fără familie, H. Vautier luptă pentru a-și menține școala. Impozitele impuse fiind prea mari, face întîmpinare împotriva lor, începînd cu anul 1857, dovedind prin acte că este fiica orfană a colonelului cezaro-crăiesc, Charles Vautier.

Cu toate acestea, Oficiul cercual cezaro-crăiesc respinge contestațiile solicitantei, făcute mereu între anii 1857—1860, emițînd hotărîrea de a fi recuperate taxele impuse³⁰.

Depășind aceste dificultăți, H. Vautier reușește să-și deschidă institutul și să-l mențină activ, timp de 45 de ani.

Este puțin probabil ca institutul să fi funcționat încă din 1852 după cum se menționează într-un anunț din „Gazeta Transilvaniei“ din 1866³¹, întrucît atît datele furnizate de Kriegsarchiv din Viena care atestă că H. Vautier a venit de la Viena la Brașov în ianuarie 1854, cît și certificatul de deschidere a institutului specifică același an, 1854³².

Începînd cu 1860 pînă în 1899 acesta va fi consemnat printre instituțiile de seamă ale orașului, făcîndu-și simțită prezența atît la Brașov cît și în alte localități de peste Carpați, de unde veneau elevele.

În decursul atîtor ani, institutul a funcționat în mai multe locuri. Unele case există și azi, de pildă pe actuala str. Ciucaș nr. 20, imobil care apare

²⁷ A. S. B., Actele Magistratului, nr. 3586/1854.

²⁸ *Ibidem*, nr. 3156/1854.

²⁹ *Ibidem*, nr. 5096/1856.

³⁰ *Ibidem*, nr. 1671, nr. 2012, nr. 5521/1857, nr. 5192/1860.

³¹ „Gazeta Transilvaniei“, an. XXIX, nr. 15, 7 martie (23 febr.), 1866, p. 4.

³² Vezi nota 19.

și în fotografia grupului de eleve (vezi: foto nr. 7), unde una din proprietarele casei își amintește, de pe vremea când era încă copil, de femeia în vîrstă, energică și respectată care s-a preocupat de educația cîtorva promoții de fete.

Cu toate că înainte de anul 1860 institutul nu este menționat ca atare la o anumită adresă, mai mult ca sigur că el funcționa acolo unde locuia H. Vautier, fapt verificat mai apoi în toți anii următori, prin Adressen-Buch.

Prima consemnare oficială ca instituție apare în str. Klostergasse nr. 11 (str. Vămii, azi 7 Noiembrie), unde a funcționat între anii 1860—1863³³.

Odată cu dezvoltarea sa, institutul va necesita un spațiu tot mai mare. În 1863 îl găsim în strada Heiligleichnamsgasse nr. 307 (Poarta Șchei)³⁴.

Cei mai mulți ani institutul a funcționat pe strada Kotzenmarkt (Șirul sau Tîrgul Straielor, azi strada G. Barițiu) la diferite numere: între 1864—1868 la nr. 460³⁵, între 1869—1890 la nr. 306 și 307. Aici, unde le-a găsit și recensămîntul din 1869, elevele școlii ocupau un etaj și un parter³⁶.

Un mare spațiu îi era destinat institutului și pe strada Hirschergasse nr. 19 (azi str. Ciucaș), unde a funcționat în anul 1891³⁷. În fața acestei clădiri, școlărițele, multe la număr și de vîrste diferite, s-au fotografiat împreună cu o parte din profesorii lor și cu directoarea institutului, Henriette Vautier. Pe str. Hirschergasse, H. Vautier închiriasse un etaj întreg unde se aflau: sălile de clasă, dormitoare pentru fetele interne din Brașov și alte localități, sala de mese, sala de dans.

Cîțiva ani, între 1892—1896 activitatea s-a desfășurat pe strada Burggasse nr. 2 (azi str. Castelului), casa existînd și în prezent³⁸.

Ultimii doi ani, între 1897—1899 institutul a funcționat pe aceeași stradă la nr. 1, fiind înconjurat aproape din toate părțile de natura primitoare a Brașovului în care H. Vautier și-a petrecut aproape o jumătate din viață, timp în care s-a ocupat de educația multor eleve³⁹.

³³ *Adressen - Buch der Stadt Kronstadt*, Druck und Verlag von Johann Gött, 1860, p. 9, 1861, p. 91.

³⁴ *Ibidem*, 1863, p. 88.

³⁵ *Ibidem*, 1864, p. 93, 1865, p. 97, 1867, p. 98, 1868, p. 98.

³⁶ *Ibidem*, 1869, p. 102, 1870, p. 97, 1871, p. 99, 1872, p. 102, 1873, p. 100, 1874, p. 90, 1875, p. 25, 1876, p. 25, 1877, p. 24, 1878, p. 23, 1879, p. 28, 1880, p. 30, 1881, p. 31, 1882, p. 31, 1883, p. 35, 1884, p. 30, 1885, p. 32, 1886, p. 32, 1887, p. 39, 1888, p. 37, 1889, p. 37, 1890, p. 35.

³⁷ *Ibidem*, 1891, p. 47.

³⁸ *Ibidem*, 1892, p. 51, 1893, p. 55, 1894, p. 55, 1895, p. 62, 1896, p. 63.

³⁹ *Ibidem*, 1897, p. 64, 1898, p. 68, 1899, p. 72.

Programul școlar

Procesul de laicizare a învățămîntului, de pătrundere în programul de studiu a unor obiecte moderne își face simțită prezența și în institutul Henriettei Vautier.

În 1866 „Gazeta Transilvaniei“ publică programul de învățămînt al institutului:

- „— Se primesc școlărițe de orice etate, interne și externe
- Se împart pe clase după un examen
- Studii obligatorii de învățămînt:
  1. religiunea (după religia fiecărei eleve, avînd preot respectiv)
  2. limba franceză — de prim ordin, dată fiind limba maternă a antistei — gramatică și conversație
  3. muzică — pian
  4. limba germană — stilistică și literatură
  5. limba română
  6. limba maghiară — stilistică etc.
  7. matematică
  8. caligrafie
  9. desen
  10. geografie
  11. istorie universală
  12. istorie naturală
  13. toate lucrurile fine femeiești (croitoria)

Instruarea în toate obiectele e încredințată la profesori apleți, care sînt ocupați și în alte institute publice și prin urmare au încredere publică⁴⁰.

Revelatoare este comparația între programul de învățămînt al școlii lui H. Vautier și cel al gimnaziului brașovean „A. Șaguna“ cu clase doar pentru băieți, unde între 1860—1870 se predau următoarele obiecte: religia, latina, elina, româna, germana, istoria și geografia, matematica, științele naturii și fizica, iar ca obiecte libere, gimnastica și cîntările⁴¹.

Deci, față de latină și elină care se învățau în plus la gimnaziu, H. Vautier introdusese ca materii obligatorii muzica, caligrafia, desenul, în scopul unei educații estetice mai complexe a elevelor sale.

⁴⁰ Programul Institutului de fete de învățură și educațiune ce există de 14 ani în Brașov al Henriettei Vautier, în „Gazeta Transilvaniei“, an. XXIX, nr. 15, 7 martie (23 febr.) 1866, p. 4.

⁴¹ Andrei Bârseanu, *op. cit.*, p. 313.

Celelalte obiecte de bază, pentru o bună pregătire, sînt identice (în afară de fizică) între liceu și institutul Henriettei Vautier, aceasta promovînd o instruire a fetelor, conformă cu cerințele vremii.

În afara obiectelor necesare unei solide culturi generale ca: matematica, istoria universală, geografia, științele naturii, erau studiate mai multe limbi. Dintre acestea, limba franceză și limba română ocupau un loc deosebit de însemnat în ierarhia obiectelor predate.

De subliniat este în special faptul că predarea limbii române la elevele de naționalitate română se făcea ca obiect separat, la un nivel superior, deoarece fetele absolviseră o școală primară și deci își perfecționau cunoștințele de limbă maternă, în ceea ce privește gramatica, literatura.

Prezînd limba franceză și dansul, H. Vautier s-a îngrijit ca și pentru celelalte materii să asigure elevelor sale profesori bine pregăuiți, de la diferite școli din oraș.

Răspunzînd permanent cerințelor crescînde ale evoluției societății, în institutul Henriettei Vautier se introduc materii noi, printre care, în 1885, chimia, fizica, geometria ⁴².

Astfel, elevele institutului erau pregătite de profesori specialiști, asigurîndu-se și din acest punct de vedere un nivel apropiat de acela al predării din liceu.

Dorind să asigure o pregătire cît mai largă, H. Vautier se ocupa în institutul său și de latura practică, fetele fiind familiarizate cu treburile gospodăriei, cu bunele maniere, fapt pentru care erau ținute în internat și unele eleve din localitate. Această educație a fetelor se realiza în paralel cu aceea pe care G. Barișiu o recomanda să se facă la băieți după „Cărticica năravurilor bune pentru folosul și trebuința elevilor” ⁴³.

Eleve. Manifestări culturale

Datorită renumelui cîștigat între timp, institutul de învățămînt al Henriettei Vautier era frecventat atît de brașovenice cît și de fete venite din alte localități, printre care chiar și din București.

An de an, H. Vautier înaintează liste cu elevele sale, anexînd la acestea certificate asupra orelor de religie, pe confesiuni ⁴⁴.

⁴² Din caietele de școală ale fostei eleve a institutului, Maria Boombă, păstrate în colecția prof. Valeria Căliman, care cu multă bunăvoință ni le-a pus la dispoziție.

⁴³ Vasile Netea, *op. cit.*, p. 65.

⁴⁴ A. S. B., *Actele Magistratului*, nr. 1519/1858, nr. 5192/1860.

Redăm mai jos lista cu elevele interne care locuiau împreună cu H. Vautier la recensământul populației efectuat în 1869:

- „1. Amalia Voina — n. 1856, reform. internă, din Ozun.
2. Marie Vergar — n. 1857, rom.-cat. internă, din Gheorghieni.
3. Emilia Veru — n. 1853, ort. internă, din Satulung.
4. Vidonia (sic!) Petcu — n. 1851, ort. internă, din Satulung.
5. Agnes Fleisig — n. 1857, mozaică, internă, din Făgăraș.
6. Roza Dezsö — n. 1858, reformată, internă, din Gheorghieni.
7. Iulia Dezsö — n. 1853, reformată, internă, din Gheorghieni.
8. Iulia Haidu — n. 1854, rom.-cat., internă, din București-România.
9. Virginia Sabanescu — n. 1853, rom.-cat., internă, Cîmpulung-România.
10. Helene Brătianu — n. 1856, ort., internă, Ploiești-România“⁴⁵.

În anul respectiv, institutul se afla împreună cu internatul său în strada Kotzenmarkt nr. 306, la etajul I și parter, în chirie în casa care aparținea lui Anastasie Safrano, de altfel ca și cea din strada Hirschergasse nr. 19.

Numele elevelor mai sus enumerate evidențiază un fapt de primă importanță pentru acest institut, și anume, că elevele deși erau de naționalități diferite (română, maghiară, germană etc.), aveau același program de internat și majoritatea obiectelor de predare erau comune.

Printre elevele institutului Vautier s-au aflat ani de-a rândul fetele unor familii fruntașe brașovene. Din 1885 datează o fotografie care reprezintă un grup de școlărițe, printre care figurează⁴⁶: Maria Boambă, viitoarea soție a publicistului și omului politic Valeriu Braniște, care a fost profesor de limba română, probabil prin 1899, pentru puțin timp la acest institut⁴⁷; Cecilia și Elvira Diamandi-Manole, fetele negustorului brașovean, apărător al intereselor școlilor, unul dintre cei care au contribuit substanțial la întemeierea gimnaziului „A. Șaguna“; Maria și Hortensia, fiicele profesorului Șt. Iosif și surorile poetului Șt. O. Iosif. Dintre acestea, Hortensia Iosif a fost timp de câțiva ani, în jurul anului 1899, profesoară la Caracal⁴⁸.

Institutul Henriettei Vautier și-a făcut remarcată prezența și în viața artistică a Brașovului.

Mișcarea teatrală a orașului animată de reprezentațiile unor trupe străine, iar mai târziu de grupuri formate din diletanți, este îmbogățită și prin spectacolele pe care institutul Henriettei Vautier le organizează cu elevele sale⁴⁹.

⁴⁵ Vezi nota 18.

⁴⁶ Din colecția prof. Valeria Căliman.

⁴⁷ Din informațiile fiicei lui Valeriu Braniște, prof. Valeria Căliman.

⁴⁸ Horia Oprescu, *Correspondență: Șt. O. Iosif, Dimitrie Anghel, Natalia Negru, M. Sadoveanu, N. Iorga, C. Sandu-Aldea, Virgil Cioflec, Ilarie Chendi*. București, Edit. pentru literatură, 1969, p. 29, 30, 32.

⁴⁹ „Gazeta Transilvaniei“, an. XLV, nr. 7, 19 iulie (1 iul.), 1883, p. 4.

Institutul prezintă spectacole cu operete și scenete, cu dansuri și muzică, contribuind prin aceasta atât la dezvoltarea mișcării teatrale, cât și la atragerea și educarea publicului, pe care-l obișnuiește cu reprezentarea unor lucrări moderne într-o formă adecvată.

În aceste spectacole apar fetele unor familii din Brașov cât și de peste Carpați, fapt de mare însemnătate pentru emanciparea femeilor, prin participarea lor activă la viața cultural-artistică a orașului.

Organizînd serbări cu recitări, muzică, dramatizări, institutul Henriettei Vautier a mers și din acest punct de vedere alături de gimnaziul românesc, de școala comercială superioară, care prezentau periodic în fața publicului mici spectacole în cadrul ședințelor festive ale societăților lor de lectură.

*

* *

În afara institutului de învățămînt al H. Vautier, în Brașov au mai funcționat cîteva instituții de acest fel pentru fete, toate însă cu o durată doar de cîteva ani, cu o activitate redusă, rezumîndu-se la predarea cîtorva obiecte.

Primul menționat este cel al Philippinei Barrou, care a ființat între 1860—1864⁵⁰, fiind situat pe strada Heilgleichnamsgasse nr. 13, între 1860—1863, iar în 1864 pe str. Johannesgasse nr. 635.

Mai tîrziu, în 1870 „Gazeta Transilvaniei“⁵¹ anunță programul institutului pentru fete condus de d-na Emilia Humpel, fiica lui Ioan Maiorescu, căsătorită cu profesorul Wilhelm Humpel⁵², profesor de muzică la institutul H. Vautier între anii 1860—1864⁵³.

Continuînd preocupările tatălui său pentru dezvoltarea învățămîntului și punîndu-le în aplicare la Brașov, Emilia Humpel a condus institutul înființat de ea la care au predat profesorii: „I. Fericeanu — călăuz și profesor de limba maghiară la gimnaziul românesc, dr. I. Meșota — conectorul gimnaziului românesc, P. Dîna — profesor la gimnaziul românesc, L. Korodi — profesor la gimnaziul german, I. Meschendörfer — profesor la școala reală germană, P. Dück — profesor la școala primară germană“⁵⁴, o parte din aceștia funcționînd și la institutul Henriettei Vautier.

⁵⁰ Adressen - Buch, 1860, p. 90, 1861, p. 91, 1863, p. 88, 1864, p. 93.

⁵¹ „Gazeta Transilvaniei“, an. XXXII, nr. 56, 3 aug. (22 iul.) 1870, p. 4.

⁵² G. Ionescu-Gion, Ioan Maiorescu, în „Revista nouă“, an. II, nr. 11—12, dec. 1889—ian. 1890, p. 407.

⁵³ Adressen - Buch, 1860, p. 90, 1861, p. 83, 1863, p. 88, 1864, p. 94.

⁵⁴ Vezi nota 50.

În 1872, „Gazeta Transilvaniei“ publică programul unui alt institut particular de învățământ: al Mariei Joaneli, înființat încă din 1869⁵⁵, care era orientat în special pe predarea de limbi străine: germană, franceză, engleză, italiană și muzica. Localul era situat mai întâi pe str. Căldărarilor nr. 519 și apoi pe str. Șcheilor nr. 134.

Spre deosebire de aceste institute, avînd o viață scurtă și un program de învățământ limitat, institutul H. Vautier a trăit intens în viața orașului timp de aproape o jumătate de veac, impunîndu-se nu numai în atenția brașovenilor, ci și a celor interesați din toată țara, datorită instruirii multilaterale a elevilor.

În 1899, la 24 noiembrie, directoarea și proprietara de institut, Henriette Vautier, locuind în str. Burggasse nr. 1, moare, fiind înmormîntată în cimitirul din Șchei⁵⁶.

Omagiînd-o în necrologul pe care-l publică, „Gazeta Transilvaniei“ menționează că institutul de învățământ pentru fete al Henriettei Vautier este cel mai vechi de acest fel din oraș și că nu peste mult timp ar fi împlinit 50 de ani. Se arată că școala a fost cunoscută și apreciată în cercuri largi românești, iar directoarea, pentru pricepera și devotamentul său a fost decorată cu crucea de aur⁵⁷.

La Brașov, ca și în alte părți unde și-au desfășurat activitatea asemenea școli, existența institutului Vautier a corespuns cerințelor vremii⁵⁸.

Prezentînd în mod succint activitatea de aproape cinci decenii a acestui institut, se poate afirma că, în ceea ce privește pregătirea tinerilor fete, rolul său a fost deosebit de important, contribuind la afirmarea femeii pe plan public.

---

⁵⁵ Institutul subscrisei concesionat pentru educațiunea copilelor din Brașov, în „Gazeta Transilvaniei“, an. XXXIV, nr. 66, 4 sept. (23 aug.) 1872, p. 4.

⁵⁶ A.S.B., Matricula defunctorum, 1899.

⁵⁷ „Gazeta Transilvaniei“, an. LXII, nr. 252, 14 (24) noiembrie 1899, p. 4.

⁵⁸ Informații asupra profilului institutului H. Vautier se află și în următoarele numere din „Gazeta Transilvaniei“: 1865, nr. 49, p. 4; 1882, nr. 93, p. 4; 1888, nr. 3, p.3. 1886, nr. 34, p.1. 1886, nr. 53, p. 2; 1886, nr. 235, p. 3; 1886, nr. 249, p. 2; 1888, nr. 36, p. 3. 1889, nr. 37, p. 3; 1891, nr. 138, p. 2; 1893, nr. 52, p. 3; 1893, nr. 176, p. 3.

1	2	3	4	5	6	7
A. Locul născut, de bătrânețe sau de copil.	Sex	Religie	Profesiune	Statură	Alte date	Observații
<p>1. Locul născut, de bătrânețe sau de copil. Aici se înregistrează locul născut, de bătrânețe sau de copil, al fiecărui individ. Dacă individul a fost născut în altă țară decât cea în care se înregistrează, se înregistrează și locul născut în țara de proveniență.</p> <p>2. Sex. Se înregistrează sexul fiecărui individ, masculin sau feminin.</p> <p>3. Religie. Se înregistrează religia fiecărui individ, conform declarației sale sau conform înregistrărilor din acte de stare civilă.</p> <p>4. Profesiune. Se înregistrează ocupația fiecărui individ, conform declarației sale sau conform înregistrărilor din acte de stare civilă.</p> <p>5. Statură. Se înregistrează înălțimea fiecărui individ, în centimetri.</p> <p>6. Alte date. Aici se înregistrează orice alte informații care pot fi utile pentru cunoașterea fiecărui individ.</p> <p>7. Observații. Aici se înregistrează orice observații care pot fi utile pentru cunoașterea fiecărui individ.</p>						
1. H. Vautier	M	Roman	Profesor	1.70		
2. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.65		
3. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.60		
4. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.55		
5. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.50		
6. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.45		
7. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.40		
8. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.35		
9. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.30		
10. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.25		
11. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.20		
12. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.15		
13. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.10		
14. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.05		
15. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.00		
16. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.95		
17. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.90		
18. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.85		
19. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.80		
20. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.75		
21. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.70		
22. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.65		
23. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.60		
24. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.55		
25. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.50		
26. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.45		
27. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.40		
28. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.35		
29. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.30		
30. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.25		
31. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.20		
32. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.15		
33. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.10		
34. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.05		
35. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.00		

1	2	3	4	5	6	7
A. Locul născut, de bătrânețe sau de copil.	Sex	Religie	Profesiune	Statură	Alte date	Observații
1. H. Vautier	M	Roman	Profesor	1.70		
2. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.65		
3. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.60		
4. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.55		
5. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.50		
6. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.45		
7. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.40		
8. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.35		
9. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.30		
10. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.25		
11. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.20		
12. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.15		
13. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.10		
14. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.05		
15. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	1.00		
16. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.95		
17. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.90		
18. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.85		
19. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.80		
20. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.75		
21. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.70		
22. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.65		
23. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.60		
24. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.55		
25. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.50		
26. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.45		
27. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.40		
28. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.35		
29. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.30		
30. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.25		
31. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.20		
32. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.15		
33. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.10		
34. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.05		
35. Maria Vautier	F	Roman	Profesor	0.00		

Fig. 4. Foia de recensământ din 1869 unde H. Vautier apare cu elevele sale interne.
<https://biblioteca-digitala.ro>

Programu.

În institutul de fete de învățare și educație, ce există de 14 ani în Brașov, alu *Henriettei de Vautier* se primesc în totu timpul școlarității de ori ce etate, atât interne cât și externe, și se împart după depunerea unui examen în clasele respective.

Studii obligate de învățământ:

1. **Religiunea.** Fiecare dămicelă se înștrăe în învățăturile religiei sale de preoți sêu de cateheti autorizați. 2. **Limb'a franceză,** a carei înșmnetate și trebuință e recunoscută comunu, se propune în institutu cu cuvenită pretuire, deorece e limb'a maternă a auctistei; elevele se cultivă câtu se pôte de bine în gramatică și în conversație. 3. **Musică:** Piano. 4. **Limb'a germană,** stilistică și literatură. 5. **Limb'a română.** 6. **Limb'a maghiară,** stilistică etc. 7. **Matematică.** 8. **Caligrafia.** 9. **Desenulu.** 10. **Geografia.** 11. **Istoria universală.** 12. **Istoria naturală.** 13. **Tôte lucrurile fine femeiesci,** precum și gătirea vestmintelor folositoare și cusetură de pămenele albe.

Pentru spalare, — costu: cafea de dejunu, 3 feligi la prandiu, pome de ojună, unu feliu fa oină, pre lungă studiile obligate se plătesc pre anu 300 fl. v. a.

Obiecte neobligate: pentru saltare, notare, gimnastică, precum și pentru linbele nôue se plătesc separat.

Înștruirea în tôte obiectele s încredințată la profesori apti, carii sânt ocupați și în alte institute publice, și prin urmare au încredere publică.

Preste totu elevele se bucură de o îngrijire conșciențioasă și de o tractare amicală.

Prin acêstă credem, că putem recomanda câtu se pôte de bine institutul nostru în asemenea modă atât internelor, cât și externelor, și sperăm a corepsunde pe deplin încrederii, ce ni se dă prin încredințarea copilelor.

Henriette Vautier de Rochefort.

Fig. 6. Citeva dintre elevele institutului, in 1885, printre care:
— rindul de sus (in picioare): Maria Iosif (prima din dr.), Elvira Diamandi-Manole (a doua din dr.), Hortensia Iosif (ultima din st.); — rindul din mijloc (șezind): Ana Chiujdea (a treia din st.) — rindul de jos (șezind): Maria Boambă (prima din dr.), Cecilia Diamandi-Manole (a doua din dr.).

Fig. 7. 1891. Elevele institutului împreună cu H. Vautier și câțiva profesori.

DAS MÄDCHENINSTITUT HENRIETTE VAUTIER. BEITRÄGE ZUR GESCHICHTE DES SCHULWESENS IN BRAȘOV (KRONSTADT)

(ZUSAMMENFASSUNG)

In der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts nahmen in dem in einer stürmischen kapitalistischen Entwicklung befindlichen Brașov (Kronstadt) die Kultur und das Schulwesen einen immer wichtigeren Platz ein.

Die führenden Rumänen aus Kronstadt, die von Gheorghe Barițiu (1812—1893) angeregt und unterstützt wurden, bemühten sich um die Eröffnung von rumänischen Schulen, in denen die Jugend gemäss den wachsenden Anforderungen des Zeitgeistes unterwiesen werden sollte.

Im Jahre 1850 wurde des Kronstädter rumänische Gymnasium gegründet, an dem es aber nur Knabenklassen gab.

Die Fortbildung der Mädchen nach Beendigung der vier Volksschulklassen wurde bis dahin nur vereinzelt und mit Privatlehrern verwirklicht. In dieser Zeit begannen private Anstalten, die ähnlich wie die aus Westeuropa und aus den Rumänischen Fürstentümern eingerichtet waren, sich dieser Aufgabe zu widmen.

Ein solches Mädcheninstitut begründete Henriette Vautier, eine Französin, die auf Empfehlung des aus Kronstadt stammenden Schul-Mannes Ioan Maiorescu — der damals beim Justizministerium in Wien tätig war — nach Kronstadt kam. Dieses Institut bestand fast 50 Jahre lang, zwischen 1852 und 1899.

Die amtliche Genehmigung zur Eröffnung der Anstalt datiert vom 20. April 1854, aber anscheinend hatte Henriette Vautier auch Schülerinnen, die sie schon vorher, seit 1852, unterrichtete, wie aus der „Gazeta Transilvaniei“ 1866 zu entnehmen ist, wo der Lehrplan des Instituts veröffentlicht wurde.

Die Erziehung der Mädchen, die nicht nur aus Kronstadt, sondern auch aus den Rumänischen Fürstentümern, z. B. aus Bukarest, Ploiești, Cîmpulung und anderen Städten stammten, wurde auf wissenschaftlicher Grundlage verwirklicht. Der Lehrplan war dem des Kronstädter rumänischen Knabengym-

nasiums sehr ähnlich und enthielt wichtige Gegenstände: Französisch, Rumänisch, Deutsch, Geschichte, Erdkunde, Naturkunde, Physik, Chemie, Mathematik, Geometrie, Musik, Schönschreiben, Tanzunterricht. Es unterrichteten Fachlehrer von den Gymnasien und den anderen Kronstädter Schulen.

In dem Mädcheninstitut von Henriette Vautier wurde Französisch als Unterrichtsgegenstand früher als am rumänischen Knabengymnasium eingeführt.

Henriette Vautier hat durch ihr Institut und die dort erzogenen Schülerinnen einen Beitrag zur Gleichstellung der Frau geleistet und gleichzeitig durch verschiedene Operetten- und Theateraufführungen zur Entwicklung des gesellschaftlichen und kulturellen Lebens der Stadt Kronstadt beigetragen.

VERZEICHNIS DER ABBILDUNGEN

- Abb. 1. Mitteilung, dass mit dem Gouvernements-Erlass Nr. 5684 vom 20. April 1854 die Eröffnung einer Privatmädchenschule durch Henriette Vautier genehmigt wurde.
- Abb. 2. Gesuch der Henriette Vautier aus 1856, wo sie um eine Bestätigung ansucht, dass sie 1854 die Bewilligung zur Eröffnung eines „Mädchen Instituts“ erhalten habe.
- Abb. 3. Als Beleg für ihren Einspruch gegen die ihr vorgeschriebene Steuer legt Henriette Vautier ein Zeugnis vor, dass sie die Tochter des k.k. Obersten Karl Chevalier de Vautier ist, der 1824 in Tarnow in Galizien gestorben ist.
- Abb. 4. Volkszählungsbogen aus 1869 für Henriette Vautier und die in ihrem Institut wohnen den Mädchen.
- Abb. 5. Der von der „Gazeta Transilvaniei“ 1866 veröffentlichte Lehrplan.
- Abb. 6. Einige der Schülerinnen des Instituts im Jahre 1885, darunter in der oberen Reihe stehend: Maria Iosif (1. von rechts), Elvira Diamandi-Manole (2. von rechts), Hortensi Iosif (ganz links); in der mittleren Reihe, sitzend: Ana Chiujdea (3. von links); in der unteren Reihe: Maria Boambă (1. von rechts), Cecilia Diamandi-Manole (2. von rechts).
- Abb. 7. Die Schülerinnen des Instituts mit Henriette Vautier und einigen Professoren im Jahre 1891.